

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το Συνέδριο αυτό έδωσε μια μεγάλη ευκαιρία σε όσους το παρακολούθησαν, τόσο για ανταλλαγή απόψεων πάνω σε φιλοσοφικά θέματα, όσο και για ξεκούραση και ψυχαγωγία. Ιδιαίτερα θα πρέπει να εξαρθεί η συμβολή του Νομάρχη Δωδεκανήσου κ. Γ. Χαραλαμπόπουλου και του Ειδικού Συμβούλου της Νομαρχίας κ. Ν. Κουτρομπή στην όλη επιτυχία των διαφόρων εκδηλώσεων του Συνεδρίου, καθώς και η αγάπη και η κατανόηση με την οποία περιέβαλαν τους Συνέδρους και που φάνηκε από την πρώτη βραδιά. Αυτό ισχύει και για το Δήμαρχο Ροδίων κ. Μ. Κόκκινο και τον αντιδήμαρχο Ρόδου κ. Ν. Χατζηνικήτα. Ο δε Πρόεδρος της Λίνδου κ. Σ. Ιωαννίδης με την απλόχερη φιλοξενία και αγάπη του καταμάγευσε, μαζί με τη Λίνδο, όλους τους Συνέδρους Έλληνες και ξένους.

Στο Συνέδριο ακούστηκαν πολλές και νέες σημαντικές επιστημονικές απόψεις. Θα είναι σημαντική βοήθεια της Πολιτείας, και ιδιαίτερα μια παραπέρα σημαντική συμβολή της Νομαρχίας Δωδεκανήσου, η ενίσχυση της Οργανωτικής Επιτροπής του Συνεδρίου προκειμένου να εκδώσει τους επιστημονικούς τόμους του Συνεδρίου. Με την έκδοση των τόμων αυτών θα εμπλουτιστεί όχι μόνο η ελληνική αλλά και η παγκόσμια βιβλιογραφία για την Ελληνική Φιλοσοφία και θα προβληθεί διεθνώς η Ελληνική Φιλοσοφία και ο πολιτισμός του Αιγαίου γενικότερα.

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΛΕΩΝΙΔΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΘΗΝΑ

ΤΕΤΑΡΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
ΘΕΜΑ: «Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΩΜΕΝΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ»
(ΑΡΧΑΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ 17-22 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1992)

Το Τέταρτο Διεθνές Συμπόσιο Φιλοσοφίας με θέμα «Ο Ρόλος της Φιλοσοφίας στην οικοδόμηση της Ενωμένης Ευρώπης», που οργανώθηκε από το Διεθνές Κέντρο Φιλοσοφίας και Διεπιστημονικής Έρευνας, πραγματοποιήθηκε από τις 17 μέχρι τις 22 Αυγούστου στην Αρχαία Ολυμπία, τη Ζαχάρω, τον Πύργο και την Αμαλιάδα. Το Συμπόσιο ετέθη υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού και της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς. Για τη διεξαγωγή του συνεργάστηκαν οι δήμοι της Αρχαίας Ολυμπίας, της Ζαχάρως, του Πύργου και της Αμαλιάδας καθώς και η Μητρόπολη Ηλείας και το περιοδικό «Σκέψις». Δεδομένου ότι το θέμα του Συνεδρίου αναφερόταν στο ρόλο της Φιλοσοφίας σε σχέση με την ευρωπαϊκή ενοποίηση, η επιλογή του γεωγραφικού χώρου της Αρχαίας Ολυμπίας, η οποία συνδέεται με την ιδέα του Ολυμπισμού, υπήρξε καίρια και σημαντική και η Ολυμπιακή Ακαδημία ως φυσικός και αρχιτεκτονικός χώρος και φορέας ιδεών εντυπωσίασε και ενθουσίασε τους Έλληνες και ξένους συνέδρους. Καινοτομία του συμποσίου υπήρξε η οργάνωση ορισμένων συνεδριών σε δια-

φορετικές πόλεις της Ηλείας, οι οποίες και προσείλκυσαν το ενδιαφέρον ενός ευρύτερου κοινού και δημιούργησαν πνευματική κινητικότητα στην ευρύτερη περιοχή του Νομού Ηλείας.

Κατά την εναρκτήρια συνεδρία (Δευτέρα 17.8.92), που έλαβε χώρα στο αμφιθέατρο της Ολυμπιακής Ακαδημίας, απηύθυναν χαιρετισμό προς τους συνέδρους ο μητροπολίτης Ηλείας και Ωλένης κ. Γερμανός, ο πρόεδρος του Διεθνούς Κέντρου Φιλοσοφίας και Διεπιστημονικής Έρευνας, επικ. Καθηγητής της Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Λεωνίδας Μπαρτζελιώτης, ο κ. Κ. Γεωργιάδης, Διευθυντής της Ολυμπιακής Ακαδημίας, ο κ. Γ. Αναγνωστόπουλος, Καθηγητής του Παν/μίου της California και εκπρόσωπος του Δ.Κ.Φ.Δ.Ε. στις Η.Π.Α., ο κ. Ν. Λιβαδάρας, Καθηγητής του Παν/μίου Αθηνών και Πρόεδρος του Φιλολογικού Συνδέσμου «Παρνασσός», ο δήμαρχος Αρχαίας Ολυμπίας κ. Γ. Κοσμόπουλος, ο δήμαρχος Αμαλιάδας κ. Δ. Ράλλης, ο δήμαρχος Ζαχάρως κ. Μ. Κριτσέλης και ο νομάρχης Ηλείας κ. Γερ. Κουταβάς. Την έναρξη των εργασιών του Συμποσίου κήρυξε ο νομάρχης Ηλείας κ. Γερ. Κουταβάς, κύριοι δε ομιλητές ήσαν ο Δρ. Ι. Αρβανίτης («Ευρώπη: ιστορία του ονόματος») και ο ευρωβουλευτής Δρ. Φιλ. Τ. Πιέρρος («Το φιλοσοφικό νόημα του 1992 στην πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης»).

Οι ανακοινώσεις είχαν φιλοσοφικό αλλά και διεπιστημονικό χαρακτήρα, γι' αυτό και η ιδέα της ενοποίησης της Ευρώπης εξετάστηκε κατά τρόπο πλουραλιστικό και ρεαλιστικό. Σχετικά με το ρόλο της Φιλοσοφίας στην Ενωμένη Ευρώπη, υπήρξαν ανακοινώσεις που έθεσαν το θέμα σε μια ιστορική βάση και τόνισαν τον ενοποιητικό χαρακτήρα της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας, η οποία ως γέννημα και θρέμμα του αρχαίου ελληνικού πνεύματος αποτέλεσε την πνευματική βάση της Ευρώπης και της οικουμένης. Η κοσμοϊστορική σημασία της ένωσης της Ευρώπης, πέρα από τις οικονομικές και πολιτικές αναγκαιότητες που τη δημιούργησαν, σχετίζεται κυρίως με την ολότητα του ευρωπαϊκού πνεύματος και ο ρόλος της Φιλοσοφίας ως φορέα του καθολικού πνεύματος και των νέων ιδεών έχει ιδιαίτερη σημασία για το μέλλον της Ευρώπης. Η φιλοσοφία, όπως τόνισε στην ανακοίνωσή του με θέμα «Ομοιότητας, διαφορά και οι σκοποί της ενοποίησης» ο καθηγητής της Φιλοσοφίας του Παν/μίου της California, San Diego, κ. Γ. Αναγνωστόπουλος, αποβλέπει στα καθόλου και όχι στα καθ' ἑκαστα και η πολιτική φιλοσοφία βασίζει την τάση της αυτή στην ιδέα ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν την ίδια φύση, δηλαδή ότι η ανθρώπινη ουσία είναι μία και κοινή. Μερικά στοιχεία μιας κουλτούρας μπορεί να μην είναι αποδεκτά και επομένως κάποια μορφή ουσιοκρατίας είναι αναγκαία στην πολιτική θεωρία. Ένας ρόλος της φιλοσοφίας μπορεί επομένως να είναι ακριβώς αυτός: να προσδιορίσει τα κοινά στοιχεία στα οποία βασίζεται η ενοποίηση και να κρίνει αντικειμενικά τα στοιχεία που διαφέρουν από μία κοινωνία ή κουλτούρα στην άλλη.

Το ρόλο της φιλοσοφίας στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής πολιτικής κουλτούρας τόνισε, επίσης, ο καθηγητής της Φιλοσοφίας του Παν/μίου του Leeds κ. Ζ. Σταυρινίδης στην ανακοίνωσή του «Η Φιλοσοφία και η ανάπτυξη της ευρωπαϊκής πολιτικής κουλτούρας», ο οποίος θεωρεί την πολιτική συνεργασία και ενότητα που πραγματοποιείται σήμερα στην Ευρώπη αποτέλεσμα ενός πολύπλοκου πλέγματος ιστορικών εξελίξεων και επιδράσεων, μια από τις οποίες προέρχεται από τις ιδέες και θεωρίες μιας σειράς φιλελεύθερων φιλοσόφων και σταχαστών, όπως οι Locke, Montesquieu, Kant, Jefferson και Madison, περί της ανθρωπίνης φύσεως, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ηθικής βάσεως του κράτους. Ακόμη, ο καθηγητής της Φιλοσοφίας του Παν/μίου

της Κρήτης κ. Α. Μπαγιόνας στην ανακοίνωσή του «Η φιλοσοφική κριτική του πολιτισμού ως συστατικό στοιχείο της ευρωπαϊκής συνείδησης» επεσήμανε την φιλοσοφική κριτική που έχει κατά καιρούς ασκηθεί σε ποικίλες μορφές της ευρωπαϊκής συνείδησης από φιλοσόφους όπως ο Voltaire, ο Diderot και ο Rousseau. Παρατήρησε, επίσης, ότι η αίσθηση της ανωτερότητας των αρχαίων Ελλήνων, οι οποίοι διέθεταν μια κάποια μορφή ευρωπαϊκής συνειδήσεως, είχε δεχθεί αρνητική κριτική από ορισμένες σωκρατικές και σοφιστικές κατευθύνσεις, όπως φαίνεται από τον Αντιφώντα, τον Πολιτικό του Πλάτωνα και τους Κυνικούς. Σύμφωνα μάλιστα με κάποιες πηγές ο Αλέξανδρος εφήρμοσε στην πράξη το πρόγραμμα των Κυνικών, παράδειγμα που δείχνει πως η ευρωπαϊκή συνείδηση γίνεται πιο κριτική και καθολική μέσω της κριτικής που ασκείται σ' αυτήν.

Ακόμη, στην ανακοίνωσή του «Ο Ευρωπαίος, η ταυτότητά του και η κοινότητά του» ο καθηγητής του Lancaster Polytechnic κ. Α. Λοίζου ασχολήθηκε με τον τρόπο με τον οποίο διαφορετικές έννοιες της κοινότητας συνεπάγονται διαφορετικές αντιλήψεις για την έννοια του εαυτού και αντιστρόφως και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η Φιλοσοφία μπορεί να βοηθήσει στη διαδικασία αναγέννησης της αίσθησης της ταυτότητας του προσώπου στην Ενωμένη Ευρώπη. Η λέκτωρ του Παν/μίου Αθηνών κ. Θ. Αναστασοπούλου-Καπογιάννη («Το καθόλου και το επί μέρους ως σταθερές της δυτικής φιλοσοφικής σκέψης») υποστήριξε ότι η ικανή αρχή να ενώσει τους ευρωπαϊκούς λαούς δεν θα έπρεπε να είναι ξένη προς τις ρίζες και την ιδιότυπη εξέλιξη του ευρωπαϊκού πνεύματος. Εφόσον το έλλογο στοιχείο συνιστά τον πυρήνα του, μια νέα εκδοχή του Λόγου ως Λόγου μέσα στην Ιστορία θα ήταν δυνατόν να αποτελέσει μια τέτοια αρχή. Η νέα οικουμενικότητα θα αναδυόταν έτσι ως συνείδηση καθολική που θα επέτρεπε μια νέα γόνιμη συνάντηση του καθολικού με το ιδιαίτερο. Αυτό για την ευρωπαϊκή ενότητα θα σήμαινε συνοχή βασισμένη στη διαφορά κι όχι σε μια πλαστή ομοιογένεια. Ακόμη, όπως υποστήριξε ο κ. Δ. Σαργέντης («Το κοσμοϊστορικό νόημα της ενωμένης Ευρώπης και το τέλος της Φιλοσοφίας»), η ένωση της Ευρώπης είναι μια από τις πρωταρχικές αλήθειες της τελολογίας της ιστορίας της, ωστόσο το τέλος ως τέτοιο σηματοδοτεί την ταυτόχρονη υπέρβασή του. Η τεχνική δεν εξαφανίζει την ουσία της στην αρνητική κυριαρχία του μηδενισμού, αλλά αντιθέτως η επαναφορά του Μηδενός στην ουσία της ύπαρξης είναι συγχρόνως ο δρόμος προς το Είναι.

Ορισμένες εισηγήσεις προσπάθησαν να δείξουν το διεθνιστικό πνεύμα της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας, όπως αυτή του καθηγητού του Παν/μίου της Ζυρίχης κ. Fr. P. Hager («Ο Πλατωνισμός ως ένα φιλοσοφικό κίνημα υπέρ της ευρωπαϊκής ενότητας»), ο οποίος υποστήριξε ότι η πλατωνική φιλοσοφία έχει αναμορφωθεί από τον νεοπλατωνισμό και έχει γίνει αποδεκτή από την χριστιανική πίστη χωρίς να χάσει τον χαρακτήρα μιας τυπικά ευρωπαϊκής φιλοσοφίας. Ο Πλάτων μπορεί δίκαια να ονομαστεί πατέρας και θεμελιωτής μιας καθαρά ευρωπαϊκής άποψης για τον άνθρωπο και την πραγματικότητα. Επίσης, ο καθηγητής του Towson State University κ. Χρ. Ευαγγελίου («Πλατωνική φιλοσοφία και ευρωπαϊκός πολιτισμός») προέβη σε μια συνοπτική θεώρηση της ευρωπαϊκής δυτικής φιλοσοφίας για να δείξει τι οφείλει ο ευρωπαϊκός πολιτισμός στον Πλάτωνα και την πλατωνική παράδοση, όπως αυτή διαμορφώθηκε από τους νεοπλατωνικούς φιλοσόφους, τους Ελληνοκεντρικούς και τους Χριστιανούς, και μεταδόθηκε και επέδρασε στην Ευρώπη, κυρίως διά του έργου του Ιερού Αυγουστίνου κατά την πατερική περίοδο, του Μαρσίλιου Φιτσίνου κατά την Ιταλική Αναγέννηση, του Σλάιερμαχερ κατά τον 19ο αι. του Γερμανικού Ιδεαλισμού και επί των ημερών μας του

A.N. Whitehead.

Την άποψη ότι ο ανθρωποκεντρισμός των Ελλήνων είναι ο μόνος που μπορεί να βοηθήσει στην αναβίωση και επιβίωση των ενοποιητικών σχημάτων του δυτικού κόσμου και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και να εγγυηθεί την συνύπαρξη των δημοκρατικών θεσμών και ελευθεριών με τις ατομικές και θρησκευτικές ελευθερίες, υποστήριξε επίσης ο πρόεδρος του Δ.Κ.Φ.Δ.Ε. κ. Λ. Μπαρτζελιώτης στην εισήγησή του με θέμα «Η συμβολή της ελληνικής φιλοσοφίας στην επιβίωση της Ενωμένης Ευρώπης». Επίσης ο επικ. καθηγητής του Παν/μίου Πατρών κ. Ι. Δελλής («Ο κοσμοπολιτισμός του Ιππία και η Ηλειακή Σχολή») ανέπτυξε την ιδέα του κοσμοπολιτισμού στον Ιππία και βρήκε ομοιότητες με την ιδέα της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Αναφερόμενη στο έργο του Αριστοτέλη η καθηγήτρια του Oklahoma State University κ. M. Sim («Η αριστοτελική παράδοση των αρετών στην ευρωπαϊκή φιλοσοφία»), παρατήρησε ότι ο Gadamer και ο McIntyre παραβλέπουν το ισχυρότερο στοιχείο της αριστοτελικής ηθικής με το να την αποχωρίζουν από τη μεταφυσική του για την ανθρώπινη φύση. Για τον Αριστοτέλη, το είδος του δημιουργήματος που είναι ο άνθρωπος προκαθορίζει το είδος της ζωής που είναι καλύτερη γι' αυτόν. Αγνοώντας ή απορρίπτοντας την καλή ζωή που μας έχει δοθεί από την ανθρώπινη φύση μας, ο Gadamer και ο McIntyre καθιστούν το ανθρώπινο καλό σχετικό και αυθαίρετο. Ο καθηγητής εξάλλου του Παν/μίου McMaster κ. Κ. Γεωργιάδης («Η επίδραση του Αριστοτελισμού στους φιλοσόφους του Ισλάμ, του Ιουδαϊσμού και του Χριστιανισμού») εξέτασε τον αραβικό, εβραϊκό και χριστιανικό αριστοτελισμό και το πρόβλημα της δημιουργίας της γνώσης στον Αβερρόη, τον Μαϊμόνιδη και τον Ακυϊνάτη.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε επίσης στη συμβολή της νεοελληνικής φιλοσοφίας και θεολογίας στην ενοποίηση της Ευρώπης. Ο επ. καθηγ. του Παν/μίου Αθηνών κ. Μ. Μπέγζος εξέτασε τις πνευματικές διαφορές της Ελλάδας και της Ευρώπης, την κρίση της νεοελληνικής πολιτιστικής ταυτότητας, τον Ευροκεντρισμό, την απομόνωση του «Ελληνοκεντρισμού» καθώς και την σημαντική έννοια του «Ευρωελληνισμού». Ο σεβασμιώτατος μητροπολίτης Ηλείας κ. Γερμανός («Διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν») και ο πατήρ κ. Κ. Ηλιόπουλος («Ο ορθόδοξος Θεολόγος στην ενωμένη Ευρώπη») μίλησαν για το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει ο ορθόδοξος θεολόγος και πώς μπορεί να δώσει απαντήσεις στην υπαρξιακή αγωνία του Δυτικού ανθρώπου και στο κενό της ζωής του. Τέλος ο κ. Α. Κοκολόγος («Η φιλοσοφία και η «φωτισμένη» Ευρώπη στα κείμενα των Νεοελλήνων Διαφωτιστών») ασχολήθηκε με τη διερεύνηση των εννοιών «φιλοσοφία» και «φωτισμένη» Ευρώπη και την αντίληψη για την ενωμένη πνευματική Ευρώπη που είχαν οι νεοέλληνες Διαφωτιστές, ενώ η λέκτωρ του Παν/μίου Κρήτης κ. Ζ. Γκενάκου («Η καθ' ημάς φιλοσοφία και η ευρωπαϊκή φιλοσοφία στον Ν. Θεοτόκη») έδειξε τις σχέσεις του νεοέλληνα διαφωτιστή με την ευρωπαϊκή και την αρχαία ελληνική φιλοσοφία.

Με τις ανακοινώσεις αυτές καθώς και άλλες γενικότερου ενδιαφέροντος τέθηκε ένας ευρύτερος προβληματισμός γύρω από το ρόλο των επιστημών, των γραμμάτων και των τεχνών και ειδικότερα της Φιλοσοφίας στη διαμόρφωση του προσώπου της Ενωμένης Ευρώπης.

ΕΛΕΝΗ ΛΕΟΝΤΣΙΝΗ
ΑΘΗΝΑ